

# ВОЈНО ДЕЛО

ОРГАН МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ФНРЈ

БРОЈ 4

ЈУЛИ—АВГУСТ 1951

ГОДИНА III

Генералмајор РАДИВОЈЕ ЈОВАНОВИЋ

## О НЕКИМ ПИТАЊИМА ВОЈНЕ ТЕОРИЈЕ

Природно је да развитак наше Армије, као и ситуација у којој се налазимо, намећу многобројна питања из области војне теорије, чије правилно схватање и разрада имају огроман значај. Зато наши војни часописи, несумњиво, имају огромну улогу у разјашњавању тих питања. Потреба за овим је утолико већа, јер се показало да се совјетска војна теорија, односно совјетска ратна доктрина из прошлога рата не може применити у обуци и развоју наше Армије нити у евентуалном рату. Пошто су писци појединих чланака увиђали ту немогућност, они су тежили да ту доктрину прилагоде „нашим специфичним условима“. Ту се уствари, радило о дотеривању извесних детаља, док је цела зграда те доктрине остала у суштини иста. Било је и писаца који су, на основу таквих разматрања, полазећи од извесних детаља те ратне доктрине и не ослобођавајући се њихове аритметичке логике, доносили не само тактичке него чак и стратемске закључке.

Ако бисмо се и убудуће држали таквог метода, не бисмо постигли веће резултате. Супротно томе, код већег дела нашег кадра формирало се убеђење да треба поћи другим путем, тј. прићи анализи „наших специфичних услова“ у целини, дакле, у склопу целокупне војно-политичке ситуације наше земље. Ми исто тако верујемо да би се при таквом разматрању дошло до других резултата, тј. до развоја наше војне теорије, стратегије и тактике, а не до прилагођавања совјетске војне теорије или, тачније речено, совјетске ратне доктрине „нашим специфичним условима“. Полазећи са таквог гледишта сматрамо да је парола „прилагођавања совјетске војне науке нашим специфичним условима“ већ постала штетна, иако је у претходном периоду била позитивна, јер је потстицала на развој критичког размишљања. Можда ће се наћи људи који ће сматрати да овакво мишљење води ка практичном разоружању наше Армије у области војне теорије. Ми, напротив, сматрамо да би нас у садашњем периоду теорија прилагођавања одвела у зачаран круг из кога се не би могао наћи излаз, односно вратило би се поново на потврду теорије коју смо хтели да прилагодимо. Ово би се морало десити због тога што није извршена критичка анализа основних принципа на којима се заснива совјетска ратна доктрина и на којима се она неизбежно морала формирати у току Другог светског рата.

Раскорак између наше праксе из ратног и послератног времена, као и будућности, уколико се сада може сагледати, с једне, и совјетске војне теорије, односно ратне доктрине, с друге стране, толико је велики да се неминовно намеће широка дискусија по низу основних питања. Зато ћемо се у овом чланку осврнути на нека од њих. Али, пре но што пређемо на њихово разматрање, учинићемо извесне напомене. Пре свега, ми се не спремамо за рат уопште, већ за један рат који евентуално може да избије у данашњој ситуацији. Основни елементи те ситуације су у извесној мери познати. Они дозвољавају да се у главним цртама, или бар за најближи период, предвиде основне карактеристике ратовања. Посебан војно-политички карактер евентуалног рата за нашу земљу, у оквиру реалних околности под којима би се одигравао, свакако би условио — његов посебан развитак на нашем тлу и дао му особени карактер. Дошло би до примене одговарајуће стратегије и тактике које, такође, захтевају и одговарајућу војну теорију, односно ратну доктрину.

Када помињемо совјетску војну теорију и ратну доктрину, често пута не правимо разлику између њих из простог разлога што је теориска разрада совјетске ратне доктрине у највећем броју случајева сервирана као совјетска војна теорија. У суштини, та теорија се бави разрадом операција типичних за Совјетску армију, а разрада таквих, за одговарајућу армију типичних операција, претставља садржину ратне доктрине сваке армије.

Наравно, операције које су биле својствене за Совјетску армију у прошлом рату, по нашем мишљењу не морају, а свакако и неће одговорати нашој Армији у евентуалном рату, који бисмо водили под посебним околностима.

При овом треба истаћи да исто тако теориски и практички интерес захтева критичку анализу и ратне доктрине осталих армија, јер би једна таква студија још више учврстила мишљење о потреби сопствене ратне доктрине.

\*

Неки писци сматрају да је фронтални рат, а особито његова позициска форма, крајње достигнуће модерног начина ратовања условљено историским развитком рата. За потврду таквог мишљења наводе се примери Западног и осталих фронта у Првом и Источни фронт у Другом светском рату. Ту се истичу извесне основне чињенице које су условиле појаву непрекидних фронта, као например, масовност савремених армија (које су у стању да држе огромне фронтове сувоземних граница) и потребу да се непријатељу не оставе отворени бокови главних групација, који су постали особито примамљиви услед тешкоће пробоја одбране на фронту главних снага.

Иако се то стварно десило на неким ратиштима у Првом и Другом светском рату, поставља се питање да ли ће ове чињенице довести до фронталног рата и код нас.

Док је француско-немачки фронт у Првом светском рату био дугачак око 400 км, а совјетско-немачки у почетку Другог светског рата око 2.000 км, дотле само дужина наших сувоземних граница износи 2.500 км. При таквој дужини граница немогуће је говорити о фронталном рату. Ни непријатељ ни ми нећемо имати довољно снага за успостављање непрекидног фронта. Штавише, таква тежња у таквим околностима била би врло глупа како са наше, тако и са непријатељске стране. На нашој страни такав би рат добио искључиво пасиван карактер, тј. заштиту територије на начин којим се она

уопште не може заштитити. Већ сама таква замисао у пракси би онемогућила извођење озбиљних операција. Пошто се на таквој концепцији заснивао стратезијски развој бивше југословенске војске за рат 1941 године, Немци су лако остварили надмоћност и извршили пробој на правцима својих удара и врло брзо довели бившу југословенску војску у стање потпуне дезорганизације и расула. Супротно томе, као поучан пример може да послужи стратезијски развој српске војске 1914 године. Стратезијски дочек који је примењен у тадашњој ситуацији, која је, поред осталог, карактеристична по веома широким фронтovima и великим бројем могућих праваца, показао се као добра форма искоришћења снага, чак и за давање одлучне битке у почетку рата. При томе треба истаћи да је граница између Аустрије и Србије водила Дрином, Савом и Дунавом које су као озбиљне тактичке препреке имале велику примамљиву снагу за пружање одбране на њима.

Супротно томе, стратезијски развој српске војске дуж Саве и Дунава, који је извршила српска Врховна команда 1915 године, са тежњом да искористи ове велике реке као јаке тактичке препреке ради доношења што већих губитака непријатељу, показао се у почетној фази у таквим условима као слаб метод. То је, поред развлачења снага на широком фронту (а тиме и давања непријатељу могућности за лакши пробој), значило да је српска војска поклонила највећу пажњу ватреној форми борбе иако је у том погледу била слабија од непријатељске војске. То је управо и конвенирало Немцима који су у таквој ситуацији, употребом своје артиљерије, успели да потисну српску војску тако да није била у стању да прими ниједну већу одлучну битку. На тај начин, показало се да у стратезијском погледу није било добро придавање одлучног утицаја овом тактичком елементу (великим воденим препрекама, односно ватреној снази српске војске).

На нашем ратишту операције ће се несумњиво изводити на ограниченом броју праваца и на већем удаљењу једних од других. С обзиром да непријатељ има слободу избора великог броја праваца и на то да унапред не можемо да одредимо на којим ће се правцима развијати операције, а особито на којима ће бити груписане главне снаге, заиста се поставља питање најпогодније форме стратезијског развоја. У сваком случају, та форма треба да буде ослобођена „фронталне“ тенденције. Операцијски правци, стратезијски развој и дејство немачких снага против бивше југословенске војске показују да је ово тврђење у основи тачно. Штета је што није дошло до јачег отпора бивше југословенске војске, јер би се јасно училе не само основне контуре једног бољег стратезијског развоја, већ и основне контуре вођења операција на појединим правцима.

Претпостављамо да може доћи до образовања фронтova на појединим правцима, тј. у оквиру борбеног поретка обеју страна на дотичном правцу, с тим што ће ти фронтovi имати отворене бокове и позадину. Несумњиво је да ће такво стање у великој мери утицати на карактер вођења напада и одбране, па, према томе, и на одговарајуће форме борбеног поретка.

По нашем мишљењу, била би потребна теориска разрада и практично решавање тактичких задатака на самосталним правцима почев од најнижих јединица, а решавању таквих тактичких задатака требало би дати првенство, јер би то поред осталих користи, била врло добра форма да наш кадар ухвати чврсту везу са сопственим ратним искуствима.

Међутим, претежно се решавају задаци у којима се потчињене јединице постављају у уске оквири веће јединице, тако да у суштини једино командант армије у потпуности тактички мисли, спуштајући се чак и до врло ситних детаља. Остале старешине су више мање технички извршиоци, тј. са јаким суженим оквиром тактичког размишљања и решавања. То је појмљиво за фронтални рат, а особито у организацији или пробоју позиционе одбране. Међутим, по нашем мишљењу, при вођењу борбе на самосталним, односно одвојеним правцима, сваки старешина мора потпуно сам тактички да мисли и доноси одлуке које у саставу веће јединице, нарочито на уском фронту, не би доносио.

У условима борбе на самосталном правцу командант ће често доносити одлуку о самој тактичкој радњи (тј. да ли ће предузети напад или одбрану, итд.). Он ће, такође, имати потпуну слободу у избору начина извршења изабране тактичке радње на великој дубини, укључујући тактику извођења напада или одбране (или које друге тактичке радње), у организовању борбеног поретка, избору главног правца, положаја, итд.

\*

Код нас се много пише о позициском ратовању или, боље рећи, о пробоју, односно организацији позиционе одбране у оквиру појединих јединица.

За историску неизбежност позициског ратовања наводе се скоро исти докази који се односе на фронтални рат, а посебно пораст улоге фортификације и ватрене снаге пешадиског наоружања.

Позициско ратовање имало је већу примену у Првом него у Другом светском рату, јер је у Првом светском рату вођено скоро на свим фронтима изузев краћег маневарског периода у почетку рата, док је у Другом светском рату, углавном, примењено на совјетско-немачком фронту. Нападне операције Немачке армије имале су изразито маневарски карактер у офанзивном периоду, а и операције Совјетске армије биле су у приличној мери маневарског карактера, и то знатно више него у Првом светском рату. У чему леже узроци овој појави? По нашем мишљењу, они леже у повећаној маневарској способности и ударној снази савремених армија и њиховој способности да изврше брз пробој позиционе одбране. Чини нам се да више нема услова за пораст значаја позициског ратовања у будућности. Позициско ратовање испољило се јаче у Првом светском рату благодаречи брзо створеној равнотежи снага у оквиру зараћених држава, као и моменталној слабости нападних средстава према снази позиционе одбране, тј. према пољској фортификацији. Били су потребни велики напори кроз неколико година да би се изменио створени однос снага. Саме операције нису битно мењале тај однос, али су зато, трошећи огромне количине материјала, условиле крајње напрезање економике зараћених држава, тако да се тежиште одлуке пребацило са армије на економску моћ. И, на изглед, десило се чудо: рат се завршио у условима потпуно стабилизираних фронтова, изузев на Солунском фронту где су савезничке снаге, после пробоја фронта и гоњења које је сјајно извршила српска војска, допринеле да Немачка и Аустрија признају да су побеђене.

Интересантно је да је маневарски период ратовања најдуже трајао код српске војске. Штавише, српска Врховна команда намеравала је да и на Со-

лунском фронту избегне позициски рат, али јој је он био наметнут од стране Савезника.

У Првом светском рату битке су већином биле нерешене, али су се одликовале огромним губицима. Тако су, на пример, Италијани на свом фронту са око 5 милиона жртава постигли само резултате тактичког значаја. Због тога су извесни војни писци делимично били у праву кад су тврдили да је стратегија у Првом светском рату дошла у ћор-сокак. Међутим, у Другом светском рату операције су већином постизале постављене циљеве, јер није било битака са нерешеним исходом. Поставља се питање: зашто и у Другом светском рату није дошло до дуге фазе застоја која је карактеристична нерешеним биткама и да ли је ствар у односу снага?

Иако је у току Другог светског рата постојао период када је однос снага био приближно исти код противника, ипак није долазило до фазе застоја и нерешених битака. У погледу економске моћи зарађених држава, ствар стоји нешто друкчије у Другом, но што је то било у Првом светском рату. Све армије биле су у приличној мери засићене наоружањем и муницијом тако да у том погледу није било озбиљне кризе, чак ни код Немачке армије у моменту капитулације. Међутим, у производњи појединих одлучујућих грана наоружања знатно су превагнули индустриски капацитети Савезника и створили огромну надмоћност, нарочито у појединим гранама наоружања. На тај начин, иако је економска моћ зарађених држава у Другом светском рату имала огроман значај, ипак је коначна одлука пала на бојном пољу. Однос у појединим гранама наоружања, који је одиграо врло значајну улогу у тактици појединих армија у Другом светском рату, претставља важно питање.

У Првом светском рату битке су биле нерешене и поред огромних губитака због тога што је спори темпо пробоја омогућавао браниоцу да благовремено привуче потребне резерве, створи равнотежу снага и тиме сломи напад. Ово се десило због тога што напада средства нису била тако моћна да брзо сломи пешадију која је располагала појачаном ватреном моћи услед увођења аутоматског наоружања и чија је отпорност повећана коришћењем објеката пољске фортификације. Да би се повећао темпо пробоја употребљаване су огромне количине артиљерије, али услед дужине трајања артиљеријског дејства, несавршености метода гађања, као и спорометности и мале покретљивости приличног броја оруђа, темпо се није могао много убрзати. Због тога је форсирана употреба тенкова и авијације, али ни они, услед своје малобројности и несавршености, нису могли одиграти значајнију улогу.

У току Другог светског рата, благодарећи усавршености и масовности тенкова и авијације и масовној примени знатно усавршеније артиљерије (у погледу нових метода гађања, брзометности, моћи зрна, покретљивости и радиовези), однос између напада и одбране изменио се у знатној мери, пошто пољска фортификација и пешадиска ватрена моћ нису могли да задрже онај значај који су имали у Првом светском рату. Што се тиче улоге фортификације, по нашем мишљењу, треба имати у виду:

1. — Да ће фортификација одиграти своју улогу ако нападач не привуче довољну количину нападаћих средстава и

2. — Да се фортификација може претворити у супротност ономе чему је намењена, тј. да могу доћи до изражаја оне слабе стране фортификације

које чине врло рђаву услугу тактици, ако нападач привуче довољне количине нападаћих средстава.

Постоји мишљење да у одбрани никад није довољно утврђивања. У томе се иде често пута тако далеко да се она развија и преко обима и у саввим другој форми него што је то тактички корисно у датој ситуацији. Због тога лако долази до потчињавања тактике фортификацији или, блаже речено, до несклада између тактике и фортификације. Међутим, по нашем мишљењу, увек треба имати у виду да је она важан елемент одбране, али да ипак није главни. Њена основна слабост је у томе што демаскира борбени поредак често пута до врло ситних детаља, тако да нападач употребом довољне количине средстава може не само лако да изврши пробој него и да уништи браниоцеве снаге. С тим је потпуно повезано и питање ватрене моћи браниоца, пошто су ватрена средства уклопљена у фортификациски систем. Међутим, поставља се питање: у којој мери бранилац треба да супротстави ватру и своју фортификацију ако би нападач прикупио огромна борбена средства и да ли у оном обиму и на онај начин како је то до сада чињено? Да ли је целисходно да бранилац држи своје снаге претежно неактивне (изузев артиљерије, уколико учествује у артиљериској противприпреми) и изложене као мете страшној непријатељској артиљериској ватри? Да ли се исплати нападачу да размењује већи део своје живе силе за известан број вагона непријатељског челика и експлозива?

Пракса из Првог и Другог светског рата показује да је нерентабилан такав начин ратовања. Немци су, особито пред крај рата, предузели низ тактичких поступака у одбрани да би изманеврисали ватру совјетске артиљерије. Навешћемо и пример из ратова српске војске 1915 године. Немачка артиљерија је тако добро чистила српске положаје у артиљериским припремама да српска пешадија практично није долазила у могућност да се огледа са немачком пешадијом. Само су поједини сналажљиви команданти пукова унели знатне измене у схватању улоге положаја у одбрани на тај начин, што су своју пешадију пре непријатељске артиљериске припреме повлачили иза положаја и кретали је у сусрет немачкој пешадији после завршетка артиљериске припреме. На тај начин, тек пошто су изманеврисали артиљериску ватру, они су могли да се боре. Међутим, и поред инструкције која је издата на основу овога искуства, српској војсци је било тешко да изврши благовремену преоријентацију.

Очевидно је да фортификација садржи јаку тенденцију за стварањем крутог система одбране, пошто се фортификација изводи са тачним предвиђањем тактике боја који се очекује. Разуме се, то даје могућности нападачу да прозре тактику одбране и да примени одговарајући начин напада. У таквом случају, одбрана је лишена једног врло важног преимућства и изложена је већим изненађењима. Она је у огромној мери изгубила своју основну карактеристику, тј. очекујући карактер, који је одувек носила. Али, у последња два светска рата много се више истакао принцип детаљне организације ватре и утврђивања, што је са своје стране изазвало знатно повећање крутости одбране и сужавање улоге маневра у одбрани. Међутим, при крају Другог светског рата запажа се све већа еластичност одбране. Поједини положаји, па чак и појасеви одбране, не морају да служе оној улози која им је унапред намењена, него се у борби користе према створеној ситуацији, односно према

начину који је потребан за вођење одбране. Због тога су се појмови главни положај, међуположај и резервни положај, као и главни појас одбране итд., углавном, изгубили и заменили са први положај, други положај, први појас, итд., пошто се не зна унапред који ће од њих бити главни у стварној ситуацији. Исто тако, у неким биткама систем постепеног увођења резерви браниоца у прилично великој мери замењен је са ударом обједињених резерви или једновременим ударом већег броја резерви.

Слично стоји и у погледу употребе ватре. Ако је нападач прикупио довољно средстава да може да паралише ватрену снагу браниоца и његова фортификациска уређења, поставља се питање да ли има смисла да се бранилац у једном тако крутом систему ослања на своју ватрену моћ, која је у односу на нападача постала његова слабост. Очеvidно, бранилац је и у том случају приморан да примени такав начин одбране којим би заиста успео да искористи своју ватрену снагу у знатно већој мери. У чему би се састојала суштина тог новог тактичког поступка? Као што је познато, нападач групише огромне снаге и средства за напад. Његова основна преимућства су у броју и ватреној снази помоћу којих паралише основне предности браниоца и, штавише, тежи да их претвори у његове слабости. У таквој ситуацији, бранилац мора да предузме мере да отстрани, односно да у што већој мери смањи значај нападачеве ватре и бројне надмоћности.

Ова ствар захтева опсежне студије за које има прилично материјала у последњим биткама Другог светског рата, као и у данашњој ратној ситуацији у Кореји. Несумњиво је да бранилац најлакше може да изманеврише ватру тешког наоружања. А да би се то постигло, потребна је знатно већа покретљивост одбране.

Познато је да се браниоцеве снаге морају груписати по дубини, поред осталог, и због тога што савремена далекометна оруђа и авијација могу извршити ватрени удар једновремено на великој дубини одбране. Међутим, та иста чињеница приморава нападача да и он групише своје снаге по дубини и да у сваком ешелону одређује потребан број снага и средстава за савлађивање одговарајућег браниоцевог ешелона и обратно. У вези с тим развила се извесна методичност напада и одбране у погледу увођења појединих ешелона. Међутим, при крају рата у том погледу дошло је до знатних промена, пошто браниоцу очевидно није конвенирало да му нападач разбија један ешелон за другим. Због тога је бранилац радије једновремено уводио у бој скоро све своје резерве и на тај начин по својој иницијативи одређивао одлучујући моменат боја.

Као што видимо, рат је постао знатно покретљивији него што је то био раније. Ова се покретљивост оснива на повећаној моћи ватре и покретљивости савремених армија и релативном опадању улоге утврђивања. Та тенденција је нарочито изражена крајем Другог светског рата, а и садашњи сукоб у Кореји, поред све своје специфичности, очевидно је потврђује.

Појава нових борбених средстава, а особито реактивне артиљерије и атомског наоружања, свакако ће унети велике измене у начин ратовања. Неки војни писци предвиђају да ће реактивна артиљерија начинити револуцију у ратовању, дошто је постала, односно може постати, једно од најефикаснијих оруђа тактике и стратегије. Разуме се, за оцену вредности реактивне артиљерије потребно је оценити какав је технички напредак у том смислу учи-

њен, какви су типови оруђа конструисани и каква је могућност њене масовне примене у тактичком и стратегиском обиму. По досада познатим типовима ових оруђа, као и техничким могућностима за конструкцију нових, такво тврђење није без основа и, свакако, заслужује озбиљно проучавање.

\*

Имали смо намеру да истакнемо како у савременом ратовању маневар и ватра добијају све већу важност, како је улога фортификациског уређења умањена од времена Првог светског рата и како ће ова општа тенденција имати одраза и на наше ратовање. Међутим, ово свакако није довољно да би се у главним цртама предвиделе основне карактеристике евентуалног рата код нас. Ако пођемо од чињенице да је у рату најважније питање са каквом ће се енергијом борити једна и друга војска, онда је, пре свега, потребно да се размотри политички карактер рата. Но, и за то је потребна озбиљна студија у коју се ми овде нећемо упуштати. Али, треба истаћи неке основне моменте који су потврђени скорашњим искуством. Агресор је принуђен да се претежно ослања на своју бројну и техничку надмоћност и уколико је нападнути народ морално-политички чвршћи, утолико се више мора ослањати на ове елементе. Његове операције морају се заснивати искључиво на тежњи остварења техничке и бројне надмоћности. Према томе, он може да се бори само на један начин, тј. да примењује форму такзваног регуларног рата са изразитом тенденцијом ослањања на техничку и бројну надмоћност. Међутим, бранилац може да прибегне не само регуларном, већ и партизанском и диверзантском начину ратовања, тј. другим формама које омогућавају максималну активизацију целокупног народа. Разуме се, то претставља огромно преимућство браниоца. Историја је неколико пута и сувише јасно показала како партизански рат претставља страховиту снагу за одбрану једне земље. Да је цела Европа у Другом светском рату развила борбу као Југославија, онда би се Други светски рат, без сумње, врло брзо завршио. Зато, по нашем мишљењу, ово питање заслужује озбиљно разматрање и у савременој војној пракси и теорији заузима веома значајно место. Вероватно ће се указати потреба да савремени ратни планови држава које се налазе у праведном одбранбеном рату, садрже још два нова дела — о организацији партизанског и диверзантског рата. Осим тога, може се поставити и питање формирања посебних војних школа и јединица које би се још у миру припремале за овакве врсте рата.

Но, у таквој ситуацији, и сам регуларан рат имаће своје специфичности. Док ће агресор тежити да наметне такве операције у којима ће доћи до изражаја његова техника и бројна надмоћност, дотле ће бранилац тежити да отклони или смањи та нападачева преимућства и да му наметне одлучни моменат у операцијама у коме ће доћи до изражаја браниоцеве предности, оличене у високом моралу бораца који бране независност своје земље, као и у подршци сопственог становништва. Док ће се за време извођења операција агресор кретати на непознатом терену и у ситуацији која му је позната само до оне мере коју може утврдити својим извиђањем, дотле бранилац има могућности да уз ранију организацију и помоћ месног становништва скоро увек јасно познаје непријатељску ситуацију и да предузима врло дрске акције од највиших до најнижих јединица. Зато бранилац треба да се спрема



и да обимно користи ово своје огромно преимућство. Ово намеће потребу да и регуларне јединице шире примењују партизанска дејства у тактичкој дубини непријатеља, пошто за то постоје сви потребни услови. Било би корисно утврдити да ли у оквиру регуларних јединица треба формирати посебне јединице за партизанско и диверзантско дејство у тактичкој, односно оперативној дубини непријатељског борбеног поретка. У прошлим ратовима српска војска користила је такве јединице. На основу тога искуства и бивша југословенска војска формирала је посебне јединице још у миру које су у рату имале да решавају тај задатак.

Но, и поред свега тога, остаје питање како треба изводити регуларне операције у којима ће агресор употребити своју јаку технику и живу силу. Као што је познато, у свом стратeгиском плану сваки бранилац прима операције и бојеве са циљем да исцрпи офанзивну моћ нападача и да оствари потребну надмоћност за прелаз у противофанзиву. Несумњиво је да се нападач може огромно ослабити партизанским и диверзантским ратом. Партизанска дејства у оквиру регуларних јединица слабе нападача у конкретној операцији. Међутим, и саме операције морају слабити непријатеља у одређеном смислу. Претпоставимо да се непријатељ налази у офанзиви благодарећи својој надмоћности у тенковима. Нема сумње да бранилац у том случају треба да изводи бојеве и операције пре свега са циљем да ликвидира то нападачево преимућство. Таква је била тактика Совјетске армије на Источном фронту у дефанзивној фази рата. Тако је и у Колубарској бици српска војска могла да предузме противофанзиву тек на планинском земљишту на коме је у знатној мери била ликвидирана артиљерија, као једно од основних преимућстава Аустријанаца.

Према томе, однос у појединим гранама наоружања претставља врло важан фактор за постављање задатака у појединим операцијама. И не само то, он треба да уђе као један од важних елемената извођења дефанзиве и противофанзиве. Избећи масовну употребу непријатељског наоружања и уништити надмоћност непријатеља у оним гранама наоружања који му дозвољавају да буде у офанзиви, свакако, мора бити један од основних захтева стратегије, на коме и треба да се разради тактика регуларног ратовања. (Овакво схватање доводи нас на повезаност стратегије и тактике у евентуалном рату, а особито њихово сједињавање у операцијама. Ово напомињемо зато што се код нас, без икакве потребе, од стране појединих писаца врши строга диференцијација појединих грана војне науке, у којима стратегија и тактика немају међусобне везе, већ се између њих умеће такозвана оператика, иако у суштини, по нашем мишљењу, сама операција, па према томе и оперативна вештина, обухвата спајање стратегије и тактике. Исто тако, уобичајено је да се о „нашој тактици“ говори без везе са евентуалном стратeгиском ситуацијом и вероватном стратегијом у току евентуалног рата).

Мада је наша тактика ствар опсежне студије, ми ћемо напоменути да она вероватно мора базирати на покретним формама боја, пошто се помоћу ње најлакше може извести организовано и најпунине дејство непријатељског тешког наоружања, а особито артиљерије, чиме се аутоматски отклања знатно преимућство непријатеља.

Планинско земљиште, којим обилује наша земља, свакако, пружа ванредне услове за тактику избегавања масовног дејства непријатељског тешког

наоружања. Међутим, треба имати у виду и једну озбиљну слабост планинског земљишта. Наиме, планинско земљиште јакo је у тактичком, али има озбиљне слабости у стратегиском погледу. Истина, на планинском земљишту тешко је заузети положаје на једном правцу и на њима разбити браниоца, али кад се бранилац једном разбије, онда су могућности за развијање успеха врло велике, зато што бранилац, баш услед самог карактера земљишта, врло тешко може да маневрише са својим резервама и да их брзо прикупи на угроженом правцу. Због тога и резултати офанзивних операција могу бити много већи на планинском него на маневарском или равничастом земљишту, као на пример у пробоју Солунског или Италијанског фронта на Сочи. У данашње време, кад се располаже моћним средствима за спречавање покрета резерви, као што су авијација и далекометна артиљерија (особито савремена реактивна далекометна артиљерија), ово питање постаје првенствено важно баш у ратовању на планинском земљишту. По нашем мишљењу, ове чињенице намећу потребу за студијом састава и организације резерви на планинском земљишту (особито стратегиских), које како изгледа, морају да буду претежно моторизоване, с тим да буду погодне за употребу на планинским правцима.

Као што смо и раније напоменули, циљ овога чланка био је да истакне да ће се у нашем евентуалном рату применити посебна стратегија и тактика, да ће се операције и бојеви изводити на посебан начин због посебних циљева и услова који ће за њих бити карактеристични и да, према томе, нема смисла вршити прилагођавање совјетске ратне доктрине „нашим специфичним условима“. Исто тако напоменули смо да се совјетска ратна доктрина заснива на изучавању оних тактичких радњи и оних форми операција које су биле својствене за Совјетску армију у току Другог светског рата. То су, пре свега, операције у пробоју позиционе одбране и организацији позиционе одбране. Питање је да ли је и данас совјетска ратна доктрина остала на томе. Постоје извесне индикације како у организацији, тако и у обуци армије да се и она преоријентисала на покретне форме ратовања. Међутим, изгледа да су поједини наши писци прогласили пробој позиционе одбране и организацију позиционе одбране као крајње достигнуће савременог начина ратовања.

Међутим, није тешко утврдити да за евентуални рат за нас може да буде много драгоценија студија начина ратовања наших народа у прошлости, на пример српске војске, а нарочито НОВ у току недавног Народноослободилачког рата, који је с војничке стране био посебно карактеристичан несразмерном надмоћношћу фашистичких окупатора у тешком наоружању.

Стога сматрамо да изучавању ратова наших народа, па и осталих народа, који су имали сличне ситуације, треба придати велику важност и не мању него изучавању ратова које су водиле велике армије. Осим тога, при изучавању једних и других ратова треба се руководити нашим основним циљем који би се састојао у што јаснијем расветљавању начина вођења рата у условима наше евентуалне стратегиске ситуације. Сматрамо да бисмо постигли знатно веће резултате ако би наши умни напори били оријентисани у већој мери у овоме правцу. Овде смо изнели низ питања која су свакако за озбиљну дискусију. Ми не претендујемо да смо по њима дали једно разрађено и готово мишљење, али сматрамо да је и њихово покретање од велике користи.